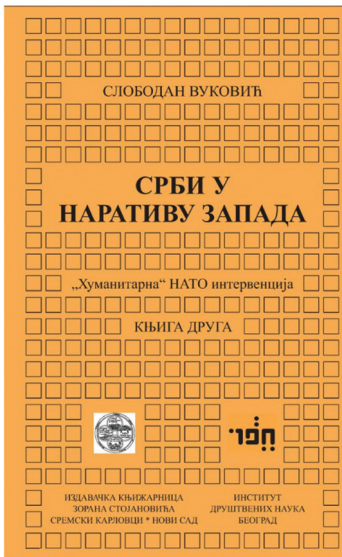

Слободан Р. Рељић¹
Универзитет у Београду, Учитељски факултет
Катедра за филозофију и друштвене науке
Београд (Србија)

УДК 316.658:323.1(=163.41)(049.32)
659.3/.4:323(497.1)(049.32)
323.23:327.7/.8(497.1)(049.32)

Осврт
Примљен 03/12/2019
Прихваћен 15/12/2019
doi: [10.5937/socpreg53-24290](https://doi.org/10.5937/socpreg53-24290)

ГРУПНИ ПОРТРЕТ „МЕДИЈСКИХ РАТНИХ ЗЛОЧИНАЦА“
(Слободан Вуковић, *Срби у нарајиву Зайада – „Хуманитарна“*
НАТО интервенција, I и II том; Сремски Карловци
– Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића;
Београд: Институт друштвених наука, 2018, 967 стр.)

Сажетак: Ово је осврт на књигу Слободана Вуковића која даје 1) детаљан преглед примера како су западни медији извештавали о рату у СФР Југославији, и 2) доноси значајну синтезу којом се читалац суочава с природом тог локалног сукоба с глобалним последицама

Кључне речи: медијски рат, производња хистерија, ширење мржње, контролисани хаос

Слободан Вуковић, који је био и председник Социолошког друштва Србије (1997–2000) и главни и одговорни уредник *Социолошког прегледа* (1994–1996, 2000–2004), написао је низ важних књига о друштвеној покретљивости, корупцији, транзицији и распаду југословенске државе и друштва. И озбиљна, замашна студија *Српско друштво и економија (1918–1992)* (Vuković, 2012) могла је да буде круна ове изузетне каријере овог

српског социолога да се Вуковић није подухватио анализе антисрпске пропаганде у западним медијима у „хуманитарној“ интервенцији 1999. године.

Треће допуњено издање те студије је већ двотомна књига, преко 900 страна а промењен је и наслов: од *Етика западних медија* (Vuković, 2014) у *Срби у нарајиву Зайада – „Хуманитарна“ НАТО интервенција* (Vuković, 2018). Аутор је почетно инспирисан увидима који најсажетије стају у оно што је чуђење уредника културне рубрике шведског дневника *Хелсингборјес Дајблага* Серена Сомелиуса:

¹ relicars@gmail.com

„Не може се разумети ово што се догађало и догађа у Југославији без разумевања улоге медија. Војни део рата не би био могућ да му није претходио медијски рат. Једном, када се све ово заврши и расветли, када се установе одговорности, новинари ће такође бити међу оптуженима. Нови израз већ је у употреби: ‘медијски ратни злочинци’“ (Vuković, I, 2018, стр. 14).

Слободану Вуковићу, нажалост, није био проблем да нађе на стотине новинарских „подвига“ који су недвосмислено досликавали велики мозаик планетарног бешчашћа „независних новинара“ и „слободних медија“. Да би и читалац могао да уђе у ове лавиринте помоћи ће му „предметни“ и „именски“ индекси на крају књиге. Ево неколико илустративних примера.

Водећи коментатор *Њујорк џајмса* Томас Фридман пише: „Хтели или не, ми смо у рату са српском нацијом, тако да ствари треба учинити сасвим јасним“, писао је он 23. априла 1999. У водећем светском либералном гласилу ту констатацију следе застрашујући ратни поклич: „Сваке недеље вашу земљу ћемо рушењем враћати уназад. Хоћете у 1950? Вратићемо вас у 1950. годину. Хоћете у 1389? Вратићемо вас у 1389“ (Vuković, II, 2018, стр. 272). Ако икад буде суда о коме је говорио Сомелиус ово не би могло да се пречује. Наравно, никаквог суда неће бити. Није и неће се огласити ни суд части новинарских удружења. А само ће опадање моћи Запада пресудити оваквој „ароганцији моћи“ и донекле зацелити оживке које овакве пропагандне кампање праве на лицу неког народа. Јер, да је западнопроглашени трибунал у Хагу икада био суд ово би се процесуирало као ратно хушкање, бар.

Кад су „либерали“ заузимали овакве „ставове“ готово да би било невероватно да, рецимо, чувени водитељ Бил О’ Рејли ратољубивог *Фокс Њуза*, није отворено претио: „Слушајте ви момци, ви се морате склонити, ми сад долазимо и ми ћемо *сравнијти* вашу земљу, читава инфраструктура одлази.“ Па још: „Ја бих се определио за уништење њихове инфраструктуре, тотално уништење. Сваки циљ је ОК“ (26. април) (Vuković, I, 2018, стр. 44). Као да се све дешава у оним цртаним филмовима у којима безглаво лети чудна птица тркачица а иза ње се руше кровови, фабрички димњаци, лете камени мостови и пруге. Није страшно, јер рука која црта пад и лет може нацртати и градове, села, фабрике, возове, болнице и дечја игралишта. Али ово је живот, О’ Рејли! Сети се Достојевског: „Сви идеали овог света не вреде сузе једног детета!“ Да нису страшне, овакве претње као медијско извештавање биле би сомнабулне. Али то је реалност фронта медијског рата.

А иза линије фронта се вуку хорде неизбежних „копача“ у потрази за аветима прошлости: „Ево, фашизма. Долази. Али, фашизам није овде“, узвикује француски филозоф Ален Финкелкрот у немачком *Шпийлу*. „Он (фашизам) је у Србији!“ (Vuković, II, 2018, стр. 138). Како је Немцима било мило да један француски држављанин, налази фашисте у народу који је имао два антифашистичка покрета. Али немачки министар Јошка Фишер изгледа није био задовољан „квалитетом“ Финкелкротових фашиста, па ће се у берлинском, такође „либералном“, *Тајесшијелу* супервизорски жалити да је „то варварска форма фашизма“ (15. април) (Vuković, II, 2018, стр. 195). Ту интонацију пратиће готово сви „слободни медији“: Срби су „пљачкашки народ који воли да влада“, „потомци Џингис Кана“, „ученици Садама Хусеина“ или „етнофундаменталисти“. Кад данас то читате, то делује и забавно.

Студија Слободана Вуковића ставља сву ту хистерију у политичко-медијске контексте, што ово дело чини оригиналним научним радом и увелико надилази једноставан и свеобухватан компендијум сакупљених израза антиновинарства, антидемократичности, антилиберализма и антихуманизма. Некритичност Запада према својим методама уређивања света ту се појављује у свој својој бруталности и одсуству самокритичности. Ту се по односу на другачије мишљење „либерални” систем незнатно разликује од свог брата двоћелијског близанца – совјетског. Они који не мисле као „наши медији” и наша гомила не заслужују да њихов говор буде део дијалога; а и кад се усуде да говоре о реалности то ће нестати у општој буци, харнагама моралоида, прегазиће их медијске фаланге мобилисаних у медијском рату.

Западни медији су тако грмели о маскару на Маркалама (5. фебруар 1994. – погинуло 58 лица, а 142 је рањено) да се светска јавност и данас тресе, а – „генерал Роуз је прво, 5. фебруара изјавио да он ‘верује’ да су гранате (у множини) испалене са српских положаја”, да би већ сутрадан ретерирао кад су „анализе завршене и да је (сад) ‘немогуће рећи ко је испалио гранату’ (једну!)“ (Vuković, I, 2018, str. 282). Истог дана сумњу је потврдио и генерални секретар УН! Али, за западне медије апсолутно неважно! Јер је њима „представник Стејт департмента изјавио да је ‘јасно да босански Срби, тражећи (независну) комисију желе да скрену пажњу међународне заједнице са стратегије у Сарајеву” (Vuković, I, 2018, str. 282).

У таквој бујици несумњиво компетентни издавач војног часописа *Jane's Weekly Defensa* Пол Бивер рече: „Никад нисам чуо за такав случај да једна једина артиљеријска граната може да изазове толики број жртава“ (Vuković, I, 2018, str. 286). Али, кога брига. Бивер овом приликом није могао да буде употребљен као граната медијске артиљерије.

Баш као ни Рудолф Аугштајн, човек који је створио *Der Spiegel*, кад је септембра 1991. с несумњивим ауторитетом, који нико није доводио у питање опомињао да не ваља некритички гледати догађања у Хрватској. После несумњивог „ширења мржње коју је владајућа Хрватска демократска заједница у предизборној кампањи толико раширивала” (*Die Presse*) Аугштајн је логично поручивао да

„ако се Европа заноси идејом да би могла да посредује у овом сукобу, онда се грдно вара, јер не узима у обзир чињенице. (...) Фашистичке усташе на челу с њиховим поглавником Антом Павелићем... којег је Хитлер нарочито ценио... оставили су за собом земљу у којој готово да није било Јевреја, у којој је, због дивљања његових усташа према српској мањини, остала српска траума.“ (Vuković, II, 2018, str. 23)

Очигледно је произведена помахниталост јавног мњења Запада који је себе, после пада Берлинског зида, звао „међународна заједница” толико променила систем вредности у друштвима „старих демократија” да су се и јавни ауторитети који се нису прилагодили операцијама „медијских ратних злочинаца” изгубили у „контролисаном хаосу“. Ситуација их је маргинализовала. Њихове речи су губиле на значају, а њихови производни погони су, што је уобичајено у позном капитализму, без икаквих моралних ограда следили логику „ратних тржишта” а не њихов здрав разум и морални став.

У новој ситуацији ништа од великих начела новинарства и обавезе према истини није остало. Никавих последица по „новинарски углед” Кристијан Аманпур,

перјанице CNN-а, није оставило извештавање „са сахране две бебе, а оне су према њеном мишљењу, муслиманске, убили су их српски снајперисти – док је истина била управо супротна: реч је о српским бебама које су убили муслимански снајперисти“. Посао је посао. *Show must go on!* Она и даље са истом ауторитраношћу деценијама сахрањује децу широм планете.

Невина дечица су само материјал. Кад је италијански *Ил Манифестџо* купио од *Асошијетед џреса* хрпу фотографија ту је била и једна на којем је „жена с дететом у наручју, које у руци држи пиштољ-играчку“. Мали Марко Ђурић је ту српски избеглица „који је уточиште нашао у селу Црно Блато“, али се он *Ла Сџамџи* учинио најбољим манекеном за „малог хрватског избеглицу“, а *Униџа* га је представила као малог муслимана чији је конвој „зауоставила српска милиција“ (Vuković, I, 2018, str. 218). Кога брига у Италији ко је на слици, ако арт-директору у новинама треба „добра слика“.

У мутној води навођених јавних мњења „здрав разум“ ретких људи који не пристају на „терор гомиле“ изгледа као праћакање рибе која из муља искаче на површину покушавајући да ухвати дашак: „У случају Геншеровог вратоломног похода са признањем Словеније ништа ми друго није падало на памет него: „То значи рат на Балкану, и то прави рат. Зашто то, идиоте, не видите?“; очајнички је говорио немачки филозоф Клаус Тевелајт. Али „идиота“ прави рат није бринуо, јер је немачким политичким (и војним) елитама „рат на Балкану био потребан пошто су у њему виделе шанс да поврате окрњни суверенитет“ (Vuković, I, 2018, str. 213).

Књига Слободана Вуковића је објаснила многе појаве из тог времена, али материјал који она сабира отвара велике могућности да други аутори, ослобођени „сурфовања“ пре уђу у тему и посвете се суштини. Оријентири су јасни и утемељени. Чињенице проверене и анотирани. А много је материјала између корица његових томова, сабрано и прегледно изложено. То се може сматрати као изузетан допринос, јер рат у Југославији је за друштвену науку далеко од објашњеног. И елементарно. Недавно сам СМС-ом питао десетине квалификованих људи: која је најбоља књига о рату у Југославији. Свако се сетио неке књиге као добре, али нико ни за једну није рекао да је довољно комплетна да одговори на то питање.

Slobodan R. Reljić¹
University of Belgrade, Faculty of Teacher Education
Department of Philosophy and Social Sciences
Belgrade (Serbia)

A GROUP PORTRAIT OF “MEDIA WAR CRIMINALS”

(Slobodan Vuković, *Serbs in the Narrative of the West – “Humanitarian” NATO Intervention*, Volume I and II; Sremski Karlovci – Novi Sad:
Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića;
Beograd: Institut društvenih nauka, 2018, 967 pp.)

(Translation In Extenso)

Abstract: This is a opinion / review of Slobodan Vuković’s book that provides 1) a detailed overview of how Western media reported on the war in the SFR Yugoslavia, and 2) meaningful synthesis that confronts the reader with the nature of this local conflict with global ramifications.

Keywords: media war, hysteria production, hate speech, controlled chaos

Slobodan Vuković, who was also president of the Sociological Society of Serbia (1997–2000) and the editor-in-chief of *Sociološki pregled/Sociological Review* (1994–1996, 2000–2004), has written a number of important books on social mobility, corruption, transition and dissolution of the Yugoslav state and society. A serious, comprehensive study titled *Serbian Society and Economy (1918–1992)* (Vuković, 2012) could have been the crown of the remarkable career of this Serbian sociologist had Vuković failed to undertake the analysis of anti-Serb propaganda in the Western media in the “humanitarian” intervention in 1999.

The third revised edition of this study is already a two-volume book, with over 900 pages, and the title has changed: from *Ethics of the Western Media* (Vuković, 2014) to *Serbs in the Narrative of the West – “Humanitarian” NATO Intervention* (Vuković, 2018). The author was initially inspired by the insights that most narrowly fit the astonishment of Scren Sommeliuss, the editor of the cultural section of the Swedish daily newspapers Helsingborgs Dagblad:

“One cannot understand what has been and is happening in Yugoslavia without understanding the role of the media. The military part of the war would not have been possible had it not been preceded by a media war. Once all this is over and clarified, once the responsibilities are established, journalists will also be among the accused. The new term is already in use: ‘media war criminals’” (Vuković, I, 2018, p. 14).

Unfortunately, it was not a problem for Slobodan Vuković to find hundreds of journalistic “endeavors” that unambiguously portrayed the great mosaic of planetary misery

¹ relicars@gmail.com

of “independent journalists” and “free media”. To enter these labyrinths more easily, the reader will be assisted by the “subject” and “name” indices at the end of the book. Here are some illustrative examples.

The leading commentator of *TheNew York Times*, Thomas Friedman, writes: “Like it or not, we are at war with the Serbian nation, so things need to be made quite clear,” he wrote on April 23, 1999. In the world’s leading liberal newspapers, this statement is followed by frightening war cries: “Every week, we will bring your country back in time by means of destruction. Do you want 1950? We’ll bring you back to 1950. Do you want 1389? We will return you to 1389” (Vuković, II, 2018, p. 272). If there ever were a court Sommelius spoke of, this could not be overheard. Of course, there is no such court. The courts of honor of journalists’ associations are not and will not speak up. It is only the decline of the power of the West that will adjudicate such an “arrogance of power” and somewhat heal the scars that such propaganda campaigns make on the face of nations. Because, if the Hague tribunal had ever been a court, this would have been prosecuted as war incitement, at least.

When even the “liberals” took such “positions” it would have been almost unbelievable if, say, Bill O’Reilly, the famous presenter of the war-loving Fox News, had not openly threatened: “Listen, you guys, you have to hide, now we’re coming and we’re going to *destroy your country*, the whole infrastructure will be gone.” And more: “I would choose to destroy their infrastructure, a total destruction. Every target is OK” (April 26) (Vuković, I, 2018, p. 44). As if all this happened in those cartoons where a bird runner flies around, and roofs, factory chimneys, stone bridges and train tracks collapse behind it. It is not terrible, because a hand drawing a collapse and a flight can also draw cities, villages, factories, trains, hospitals and playgrounds. But this is life, O’Reilly! Remember Dostoyevsky: “The whole world of knowledge is not worth the tears of that little child!” If they weren’t terrible, such threats as media coverage would be somnambulous. But that is the reality of the media war front.

And behind the front lines are hordes of inevitable “diggers” in search of the vestiges of the past: “Here is fascism. It is coming. But fascism is not here”, exclaims French philosopher Alain Finkielkraut in German *Spiegel*. “It (fascism) is in Serbia!” (Vuković, II, 2018, p. 138). The Germans loved the fact that a French citizen found fascists in a nation that had two anti-fascist movements. But German Minister Joschka Fischer did not seem to be satisfied with the “quality” of Finkielkraut’s fascists, and he also complained in Berlin newspapers, also “liberal”, *Tagesspiegel*, that “this is a barbaric form of fascism” (April 15) (Vuković, II, 2018, p. 195). This intonation will be followed by almost all “free media”: Serbs are “predatory people who love to rule”, “descendants of Genghis Khan”, “students of Saddam Hussein” or “ethno-fundamentalists”. When you read it today, it seems even amusing.

Slobodan Vuković’s study places all this hysteria in political-media contexts, which makes this work an original scholarly work which goes far beyond a simple and comprehensive compendium of collected expressions of anti-journalism, anti-democracy, anti-liberalism and anti-humanism. The uncriticality of the West of its methods of regulating the world appears here in its brutality and lack of self-criticism. Here, the “liberal” system differs slightly from its twin brother – the Soviet one, when it comes to the attitude towards differing opinions. Those who do not think the same as “our media” and our crowd do not deserve their speech to be part of the dialogue; and even when they dare to speak about reality, it will disappear in the general noise, harnags of moraloids, they will be overrun by the media phalanx mobilized in the media war.

The Western media were in an uproar about the Markale massacres (February 5, 1994 – 58 people were killed and 142 were wounded) so much that the world public is still shaking today, and – “General Rose first stated on February 5 that he ‘believes’ that the grenades (in the plural) were fired from Serb positions”, to retort the next day when “the analyzes were completed and that it was (now) ‘impossible to say who fired the grenade’ (one!)” (Vuković, I, 2018, p. 282). On the same day, the UN Secretary-General confirmed the suspicion! But, it was absolutely irrelevant to the Western media! For them, “a State Department representative stated that ‘it is clear that the Bosnian Serbs, seeking a (independent) commission, want to draw the international community’s attention away from the Sarajevo strategy’” (Vuković, I, 2018, p. 282).

In such torrents, the undoubtedly competent publisher of *Jane’s Defence Weekly* military magazine, Paul Beaver, said: “I have never heard of such a case that a single artillery shell can cause so many casualties” (Vuković, I, 2018, p. 286). But who cares, Beaver could not be used as a shell of media artillery on this occasion.

Just like Rudolf Augstein, the man who created *Der Spiegel*, when in September 1991, with undisputed authority, unquestioned by anyone, he warned that events in Croatia should not be viewed uncritically. After apparent “spread of hatred by the ruling Croatian Democratic Union in the election campaign” (*Die Presse*), Augstein logically stated that

“If Europe entertains the idea that it could mediate this conflict, then it is severely misguided because it ignores the facts. (...) The fascist Ustashes, led by their leader Anto Pavelić ... whom Hitler especially appreciated ... left behind a country where there were almost no Jews, where, because of his admiration for the Serb minority, Serbian trauma remained.” (Vuković, II, 2018, p. 23)

Apparently, the frenzy of public opinion produced by the West, which, after the fall of the Berlin Wall, called itself “the international community” changed the value system in the societies of “old democracies” so much that public authorities who did not adapt to the “media war criminals” operation lost to “controlled chaos”. The situation marginalized them. Their words were losing importance, and their production facilities, as is customary in late capitalism, followed, without any moral barriers, the logic of “war markets” rather than their common sense and moral attitude.

In the new situation, none of the great principles of journalism and the obligation to the truth remained. The “journalistic reputation” of CNN’s journalist Christiane Amanpour suffered no consequence whatsoever over the reporting on the funeral of two babies, who, in her view, were Muslim, killed by Serbian snipers – while the opposite was true: they were Serbian babies killed by Muslim snipers”. Business is business. *The show must go on!* She has continued to bury children around the globe for decades with the same authority.

Innocent little children are just material. When Italian *Il Manifesto* bought a bunch of photos from *Associated Press*, there was one of a “woman with a child in her arms holding a gun” in her hand. Little Marko Đurić is a Serb refugee “who found refuge in the village of Crno Blato”, but *La Stampa* found him to be the best model for a “small Croatian refugee” and *Unita* portrayed him as a small Muslim whose convoy was “stopped by the Serbian militia” (Vuković, I, 2018, p. 218). Who does even care in Italy about the identity of the boy in the picture if the art director in the newspaper needs a “good picture”.

In the murky waters of public opinion, the “common sense” of the rare people who do not consent to the “terror of the crowd” seems like the prancing of a fish that pops up from the muddy water trying to catch a breath: “In the case of Genscher’s campaign with the recognition of Slovenia, nothing else came to my mind than: ‘This means war in the Balkans, and a real war at that. Why don’t you see it, you idiot?’ said a German philosopher Klaus Theweleit. But the “idiot” did not care about the real war, because to the German political (and military) elites, “the war in the Balkans was needed as they saw a chance of regaining their sovereignty” (Vuković, I, 2018, p. 213).

Slobodan Vuković’s book explained many of the phenomena of the time, but the material it holds opens up great opportunities for other authors, freed from “surfing”, to enter the subject more quickly and dedicate themselves to the essence. The landmarks are clear and well-founded. Facts checked and annotated. And a large amount of material is collected and clearly presented between the covers of the volumes. This can be considered as an extraordinary contribution, because the war in Yugoslavia is far from explained for social science. And elementary. I have recently asked dozens of qualified people through an SMS message what the best book on the war in Yugoslavia was. Everyone remembered some particular book as being good, but no one said it was complete enough to answer that question.

REFERENCES/ ЛИТЕРАТУРА

- Vuković, S. (2018). *Serbs in the Narrative of the West – “Humanitarian” NATO Intervention*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića; Beograd: Institut društvenih nauka [in Serbian]
- Vuković, S. (2014). *Ethics of the Western Media*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića; Beograd: Institut društvenih nauka [in Serbian]
- Vuković, S. (2012). *Serbian Society and Economy (1918–1992)*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića; Beograd: Institut društvenih nauka [in Serbian]